

Извештај о оцени докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Кликните да бисте почели унос текста.

1. Датум и орган који је именовao комисију
15. 04. 2015.

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Др Весна Ломпар, доцент, Савремени српски језик, 2006, Филолошки факултет Универзитета у Београду
2. Др Снежана Самарџија, редовни професор, Српска књижевност, Народна књижевност, 2005, Филолошки факултет Универзитета у Београду.
3. Др Стана Ристић, научни сарадник, Српски језик, Лексикографија са лексикологијом, 2000, Институт за српски језик САНУ.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Кликните да бисте почели унос текста.

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Данијела (Светлана) Станић

2. Датум рођења, општина, република:
25. 03. 1978, Ужице, Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:
26. 12. 2008. На постдипломским студијама (смер Наука о језику) Филолошког факултета Универзитета у Београду одбранила је 2008. год. мастер рад: *Проблем синонимије у лексикографским дефиницијама у речницима савременог српског језика.*

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
Наука о језику, Српски језик, Лексикографија са лексикологијом.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Систем назива за боје у лирској народној поезији

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација мастер Данијеле Станић садржи све потребне сегменте, а кандидаткиња је изложила тему на 277 страна (фонт 12, у напоменама 10; проред 1,5 и 1,15), и систематично организовала излагање у осам основних одељака: 1. Увод (стр. 11–25), који садржи пет потпоглавља: 1. 1. Предмет рада (стр. 12–12); 1. 2. Хипотезе (стр. 12–14); 1. 3. Циљеви и методе (стр. 14–16); 1. 4. Дефинисање корпуса (стр. 16–17); 1. 5. Преглед досадашњих проучавања (стр. 17–25). Следе анализиране четири збирке лирских народних песама, чија је обрада разврстана у три централна одељка: 2. „Српске народне пјесме Г” Вука Стефановића Караџића (стр. 26–100), који садржи потпоглавља: 2. 1. Увод (стр. 26–28); 2. 2. Бела боја (стр. 28–51); 2. 3. Зелена боја (стр. 51–59); 2. 4. Црвена боја (стр. 59–67); 2. 5. Црна боја (стр. 67–75); 2. 6. Жута и златна боја (стр. 75–87); 2. 7. Плава боја (стр. 87–93); 2. 8. Сребрна

боја (стр. 93–96); 2. 9. Творбено–граматичке и лексичко–семантичке напомене (стр. 97–100); 3. Ерлангенски рукопис (стр. 100–158), који садржи потпоглавља: 3. 1. Увод (стр. 101–104); 3. 2. Бела боја (стр. 104–124); 3. 3. Зелена боја (стр. 124–129); 3. 4. Црвена боја (стр. 129–139); 3. 5. Жута и златна боја (стр. 144–149); 3. 6. Остале боје (стр. 149–155); 3. 8. Творбено–граматичке и лексичко–семантичке напомене (стр. 155–158); 4. Савремени антологијски избор лирске народне поезије (стр. 159–240), који садржи потпоглавља: 4. 1. Увод (стр. 159–160); 4. 2. Бела боја (стр. 161–185); 4. 3. Зелена боја (стр. 185–195); 4. 4. Црвена боја (стр. 195–203); 4. 5. Црна боја (стр. 203–211); 4. 6. Жута и златна боја (стр. 211–221); 4. 7. Плава боја (стр. 221–225); 4. 8. Творбено–граматичке и лексичко–семантичке напомене (стр. 229–240); 5. О полисемији назива за боје у фолклористичком дискурсу (стр. 241–257), који садржи потпоглавља: 5. 1. Увод (стр. 241–242); 5. 2. Метафора (стр. 242–250); 5. 3. Метонимија (стр. 250–253); 5. 4. Синегдоха (стр. 253–254); 5. 4. Метафтонимија (стр. 254–257); 6. Оријентализми у лирским фолклорним песмама (стр. 258–262); 7. Закључак (стр. 263–271) и 8. Литература (стр. 272–277).

Грађа испитана у овој дисертацији односи се на дуг период сакупљања лирских песама, који репрезентује ризница претежно лирских и лирско-епских песама Герхарда Геземана, обједињених под називом „Ерлангенски рукопис”, с почетка 18. века, преко једног од „камена темељаца” српског књижевног језика на народној основи. Њега осликава антологијска збирка „Српских народних пјесама I” Вука Стефановића Караџића, штампана у првој половини 19. века. Грађа је ексерпирана и из савременог антологијског одабира лирских народних песама, који обележавају лирске руковети Владана Недића, под називом „Антологија југословенске народне лирике”, и Зоје Карановић, под именом „Антологија српске лирске усмене поезије”. Ове антологије штампане су у другој половини 20. века. Осим тога, тамо где је проблематика рада то захтевала, грађа је допуњена подацима из Вуковог „Српског рјечника”, Речника САНУ, Речника МС, „Етимологијског рјечника хрватскога или српског језика” П. Скока и необјављеном грађом Речника САНУ.

Кандидаткиња је применила синхрони лингвистички и књижевно–теоријски приступ обраде грађе, при чему су у обзир узимани подаци везани за етнологију, етнопсихологију, антропологију и технологију сликарства. Тиме је постигнут мултидисциплинарни приступ проблематици.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Мастер Данијела Станић компоновала је рад тако што је издвојила четири временски најрепрезентативније збирке лирских народних песама и сврстала их у три централна одељка. При анализи сваке збирке кандидаткиња је издвојила најдоминантније боје, које је затим разврстала хијерархијски по фреквентности појављивања у збиркама. Најпре је применила књижевно–теоријски приступ обраде грађе, узимајући у обзир песничке особености одређене врсте лирске песме, поетичке особености одговарајуће стилске фигуре у оквиру које се налази дати назив, етнографске или антрополошке податке, а затим је истицала све лингвистичке особености назива за боје. Под називима за боје ауторка је обухватила све врсте речи које за мотивну основу имају придев који означава боју, тј. придеве, глаголе, именице и прилоге. Сви називи за боје су подељени по пореклу на оне словенског и оријенталног порекла. При анализи грађе мастер Данијела Станић користила се књижевно–теоријском и књижевно–уметничком анализом, која обухвата низ етнографских, историјских и религијских појединости, а где је грађа захтевала и аксиолошко–уметничких ставова, који се односе на песму као целину. Од лингвистичких поступака кандидаткиња је примењивала структурално–граматичку анализу, која подразумева уклопљеност овог лексичко–семантичког система у оквиру структуре језика којем припада, те унутар њега на морфолошку, творбenu и синтаксичку анализу. С обзиром на то да се највећа проблематика овог рада односи на полисемијску структуру назива у фолклору, највећи део рада посвећен је лексиколошкој анализи. У оквиру ове анализе кандидаткиња је комбиновала компоненцијалну и концептуалну анализу. Посебно је систематично примењен поступак компоненцијалне анализе. Користећи се овим поступком, кандидаткиња је реконструисала фолклористичко поимање назива за боје, које је поред архисеме одређене колористичке датости укључивало и низ других, секундарних импликација, међу којима су најчешћи етички и физички аксиолошки ставови, низ религиозних и етнографских примеса, просторне и временске одредбе. Те секундарне семантичке структуре каткад су биле пресудније у фолклористичкој концептуализацији назива за боје од њеног архисемског колористичког описа. У уводном делу кандидаткиња је највећу пажњу посветила прегледном историјату истраживања проблематике назива за боје на јужнословенском простору (М. Ивић, Љ. Поповић, Б. Хлебеч, О. Белова, Е. Неткова, Д. Ајдацић, радови у часописима „Кодови словенских култура”, бр. 6, и „Фолклор у Војводини”, бр. 8 итд.), али и представљањем најважнијих англосаксонских радова о овом проблему (Б. Берлин и П. Кеј, А. Вјежбицка). У следећа три поглавља, која се односе на анализу самих антологија лирске народне поезије, кандидаткиња показује да називи за боје имају велики ниво стабилности у оквиру поетског дискурса и у оквиру лексичко–семантичког система језика којем припадају. Анализа све четири песничке збирке показује да је језичка палета назива за боје у лирској поезији у великој мери редукована и формулативно употребљена, мада однос ових боја није ни приближно сразмеран. Тако је у Вуковим „Српским народним пјесмама I” само *бела боја*, која је у свим збиркама најдоминантнија по фреквентности, у 100 % већем односу заступљенија од *зелене боје*, која је по фреквентности одмах иза ње. Најчешћа формулативна веза у овим збиркама јесте синтагматски спој између придева који означава боју и именице, мада се спорадично срећу атрибутивни spoјеви између две именице, од којих је једна изведеница од придева који означава боју (*јабука зеленика, белица пишеница, жутица наранџа, коњ зеленко*). Анализа показује да се у лирској поезији најчешће употребљава *бела боја*, потом *златна*, мада је градивна употреба овог

придева доминантнија, затим *зелена*, па *црна боја* са варијантама *вран*, *чаран*, *кара*, *мрк* и *таван*, а онда *црвена* са варијантама *румен*, *рус*, *скрлетан* (*шкрлетан*), *руд*, *крвав*, *цркли*, *ал* и *крмзли*. Доста су ређи придеви *жут* и *сребрн*, код кога је, такође, доминантније градивно значење, а сасвим спорадично употребљавају се придеви *плав* са синонимима *мор*, *мави*, *модар*, *сињ*, а најмање је фреквентан придев *сив*. Забележени су и придеви *меневиш* (љубичаст), *бисеран*, у метафоризованом значењу *сед*, па *блед*, *смеђ* и *граораст*, али су они појединачно употребљени. У погледу именичке дистрибуције, сви придеви се могу поделити на високопродуктивне, као што је придев *бео*, и нископродуктивне. Неки придеви, и то придеви велике старине, имају само једну именицу или формирају микросистеме именица за које се везују: *руд перчин*, *руса коса*, *рујно вино*, *вран коњ / коњиц / гавран*, *сиње море / магла / кукавица*. Двоструки колористички епитети су ретки у народној поезији, али срећемо неколико случајева: *сив-зелен соко*, *жут-бео коњиц*, *морменевиш долама*, *модро-зелена свила*. Овакви епитети говоре о успешном језичком изналажењу назива за прелазне нијансе боја, које нису устаљене ни данас у језику (нпр. резедо, беж, драп, тиркиз и сл.). Од најважнијих карактеристика Ерлангенског рукописа издвајамо лексичко–семантичку структуру именице *рудница*. Кандидаткиња је показала да се и у значењу 'планинске траве', и у значењу 'башта обрасла црвеним цвећем', које не региструје необјављена грађа Речника САНУ, ради о укрштању компоненти два хомонимична придева *руд* у значењу 'жутоцрвене боје' и *руд* у значењу 'коврцав, кудрав', тј. именице са значењем 'врста траве. Од лексичких особености треба истаћи и употребу оријентализама *сари* за означавање жуте боје и придева *срмајли* у значењу сребрн. Овај последњи оријентализам се везивао искључиво за именицу марама и наглашавао је њену колористичку датост, а сам денотат је имао обредни карактер у функцији сахрањивања мртвих војника. Збирке савременог антологијског одабира карактеришу занимљиве творбено-граматичке карактеристике. У антологији В. Недића употребљен је јединствен двоструки епитет *бело-румено*, који функционише у контексту и као поименичени придев у означавању 'негованог, отменог и здравог момка'. Поред тога, у овим антологијама среће се и префиксација придева *бео* са формантом *пре-*: *пребела марама* (В. Недић) и *ребели двори*, *ребела шеница* и *ребела вила* (З. Карановић). Префикс у последњем примеру семантички може да алтернира са префиксом *пра-* у кључу правремена и праузрока у митолошким песмама. У антологији З. Карановић среће се и синтагма *прешарен Велигден*. Кандидаткиња је сажела знања о полисемији обрађеним у претходним поглављима и представила их у одељку *О полисемији назива за боје у фолклористичком дискурсу*. Ослањајући се на ранија достигнућа из ове области, ауторка је представила три кључна механизма полисемије, метафору, метонимију и синегдоху, и то са становишта концептуалне анализе и користећи се когнитивистичким приступом. Применом когнитивистичког приступа ауторка је показала да се појмовне метафоре могу применити и на фолклористички дискурс и да метафорички концепти показују један континуум развоја од архајског човека као имениоца патријархалног друштва до савременог човека оспособљеног за апстрактни вид размишљања и изражавања. Као најважнији тип појмовних метафора за фолклор кандидаткиња издваја тип оријентационих метафора и изводи закључак да је разумевање ових метафора кључно за разумевање фолклорне језичке слике стварности, јер је кретање по вертикали дубоко укорено у фолклорном поимању живота. Као једно од важнијих особености рада издваја се истраживање придевске и глаголске метонимије, које до сада у србистици није имало детаљнијих анализа. Многе појмовне метафоре имају метонимијску мотивацију, па један такав вид приступа анализи поетских придевских метафора кандидаткиња обрађује у потпоглављу *Метафтонимија*. У поглављу о *Оријентализмима у лирским фолклорним песмама* обрађени су непроменљиви придеви оријенталнога порекла са семантичког и творбено-морфолошког аспекта. Такође, представљене су и спектарске вредности колористичких датости набројаних оријентализама и њихови аналогони су изражени у колористички строго детерминисаним терминима, какве срећемо у технологији сликарства, и на тај начин је покушала да ове, сада већ архаичне лексеме, сачува од заборавља.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. *Боје и човекова телесност и емоционални свет*, Савремена проучавања језика и књижевности, година II / књига I, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2011, страна 143–150.
2. *Придевски и именички називи за боје и њихов однос са сликарском технологијом*, Свет речи 31–32, Београд 2011, стр. 44–49.
3. *Променљиви придеви са именичком основом који означавају боје*, Савремена проучавања језика и књижевности, година III / књига I, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2012, страна 165–174.
4. *О неким творбеним типовима променљивих придева који означавају боје*, Наш језик XLIII/1–2, Београд, 2012, стр. 29–44.
5. *Функција беле боје у „Српским народним пјесмама I” Вука Стефановића Караџића*, Књижевност и језик, LIX, 3–4, Филолошки факултет, Београд, 2012, стр. 281–295.
6. *Функција назива за боје у „Српским народним пјесмама I” Вука Стефановића Караџића*, Српски језик, XVIII, Филолошки факултет, Београд, 2013., стр. 429–462.
7. *Непроменљиви придеви који означавају боје у српском језику*, Савремени токови у лингвистичким истраживањима, едиција Филолошка истраживања данас, том III, књига I, Филолошки факултет, Београд, 2013., стр. 249–264.

Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Мастер Данијела Станић изводи неколико релевантних закључака по којима се језик фолклора разликује од савременог српског језика. Језик фолклора има наизглед сведен и редукован дијапазон назива за боје. Називи за боје у језику архајског човека су полифункционални. Они поред денотативно-миметичке компоненте значења, које је главно обележје тих назива у употреби код носилаца савременог српског језика, имају и низ симболичних значења која активирају своју полифункционалност, најчешће у каквом обредном или обичајном ритуалу. Друга важна карактеристика назива за боје у фолклору, за разлику од савременог српског језика, јесте њихова велика оптерећеност естетичко-визуелним, етичким, религиозним и осталим патријархално-табуираним аксиолошким претпоставкама и оценама. Следећа особеност језика фолклора јесте чување елемената примарног субјективног вредновања боја. Од тог критеријума зависи која ће апстрактна значења бити приписана одређеним називима поред њиховог основног и очигледног колористичког својства. Тако се боје у фолклору идентификују по критеријуму 'позитиван/негативан', па се у сферу 'позитивног' по емотивном психолошком принципу реализује много већи дијапазон боја, углавном светлих и топлих него у сфери 'негативног'. Истаћи ћемо и особину обједињености сличних колористичких датости и свођење на један прототипичан колористички тон. Од граматичких особина истаћи ћемо две. Творбена изнијансираност не подражава у потпуности творбени систем савременог језика, јер у њему не налазимо велики број изведеница од основних придева, нити придева који означавају боју са именичком основом. Морфолошке, творбене и семантичке варијације глаголског система савременог српског језика одражавају културно-историјски континуитет развоја српског језика из фолклорног наслеђа.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидаткиња је успешно представила резултате овог мултидисциплинарног истраживања. Грађа је детаљно испитана из угла различитих језичких дисциплина. Истаћи ћемо, на пример, онај резултат који је дала творбена анализа: придевске творенице су изузетно ретке, док су именичке и глаголске много чешће. Затим, семантичка анализа је показала да је висок коефицијент семантичког потенцијала за жуту и плаву боју, али и то да црвена и зелена боја имају сличан коефицијент семантичког потенцијала, што говори о стабилности назива за ове боје у језичком сисзему српског језика. Такође, истраживање је показало да се у модерном друштву појам здравља готово више не повезује са црвеном бојом итд.

X ПРЕДЛОГ:

Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати **позитивну оцену докторске дисертације** коју је мастер **Данијела Станић** предала под насловом: ***Систем назива за боје у лирској народној поезији.***

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1.
Др Весна Ломпар, доцент (ментор)
2.
Др Снежана Самарџија, редовни професор
3.
Др Стана Ристић, научни сарадник